

טירונים ואימת הז'בוור': טקס לגיטימי או עבירה פלילית?

[ענבר קידר](#)

07:45 / 08.01.20

למרות המודעות הגוברת, חיילים צעירים בצה"ל עדיין עוברים טקסי חניכה משפילים, חוטפים מכות ונותרים עם צלקת. עד מתי ינקטו בסלחנות כלפי 'משטר הוותיקים'?

"אני לא מסוגל לחזור ליחידה שלי יותר", אמר לי יוסי (שם בדוי) בדמעות. "המעשים שעשו לי החיילים הוותיקים בגדוד לא עוזבים אותי. אבל אני גם מפחד להתלונן. מה יגידו עלי? אולי אני צריך לבלוע את העלבון והקשיים ולקוות שהם יניחו לי. אולי זה יקרה כשיגיעו חיילים צעירים יותר לגדוד".

יוסי הוא לא החייל היחיד שסובל מהתעמרות של חיילים ותיקים בעמיתיהם הצעירים יותר. מודבר בתופעה נרחבת בצה"ל. תופעה של טקסי חניכה ('ז'בוור') שמקורה ב'משטר הוותיקים'.

האם נעשה די בצבא כדי להילחם בתופעה ולמגר אותה?

ה'ז'בוור' הוא טקס משפיל שנועד לייצב את מעמדם העליון של החיילים הבוגרים, לעיתים בוגרים במעט מה'צעירים' שרק התגייסו.

מסורת טקסי ה'ז'בוור' קיימת בעיקר ביחידות הלוחמות. הטקס מתקיים עם הצטרפות חייל חדש ליחידה, בעת עלייה בדרגה ובסיום מסלול הכשרה. ביחידות מסוימות מתנהל 'ז'בוור' מתמשך לחיילים חדשים, שעיקרו אחריות וטיפול קבוע במטלות שונות שאינן מבצעיות. הטקס כולל לעיתים מעשי אלימות, השפלה מילולית ועוד.

כך למשל, במרץ 2012, שבעה לוחמים ותיקים מחטיבת גבעתי הנהיגו חוקים כלפי חבריהם הצעירים, וכל עבירה על ה'חוק' גררה ענישה אלימה של מלקות ברצועות גומי ובמוטות עץ וענידת דרגות לגוף באמצעות אקדח סיכות לאחר 'משפט דמה'.

לאורך השנים ניסה הצבא להילחם בתופעה הפסולה הזו בכל דרך, ודומה כי האירועים הקשים פחתו או לפחות נעלמו מהעין. אם בעבר חשבו בצבא שהדרך האולטימטיבית להפוך נער או טירון טרי לגבר ולוחם אמיץ היא קשיחות, וננקטה גישה סלחנית כלפי הוותיקים שהשפילו את הצעירים, הרי שהתפיסה הזו הלכה והתערערה לאורך השנים ומעשי התעללות נאסרו.

בשנת 2009 פורסמה מסכת התעללות קשה בגדוד שריון במסגרתה חיילים הוכו עד זוב דם, חויבו להיכנס לאמבטיה של גריז טנקים והמפקדים אף סדקו את עצמותיהם. בעקבות חשיפת הפרשה הדיח אלוף פיקוד הצפון את מפקד הפלוגה, הורה על פירוקה ונרשמו הערות פיקודיות חמורות בתיקים האישיים של מפקדי הגדוד החדש וקודמו.

אך האם די בצעדים אלו? האם קיימת הרתעה בצה"ל? ויתרה מכך, מה על אותם חיילים שנפלו קורבן למעשים הקשים ולעיתים נושאים עימם את ההשלכות? כיצד אלו שאינם מיוצגים זוכים להגנה על זכויותיהם כקורבנות עבירה? מי מסייע להם להשתקם? השאלות הללו נותרות ללא מענה, ולא ניתן להן המשקל הראוי גם כאשר המערכת הצבאית באה חשבון עם החיילים הפוגעים.

לאחרונה דווח על פרשה חמורה בחיל האוויר בעקבותיה עשרה אנשי קבע, ביניהם קצין בכיר בדרגת רב סרן, יועמדו לדין לאחר שהתעלמו ממעשי אלימות כלפי חיילים חדשים כחלק מטקסי חניכה. חלקם אף העידו כי בעבר נטלו בעצמם חלק במעשים אלו. אחד החיילים שהושפל על ידי המפקדים סיפר בחקירתו: "חבטו בי בלי רחמים, צעקתי, בכיתי ודיממתי".

במסגרת חקירת מצ"ח, עלה כי מדובר בקשר שתיקה רב שנים שטופל לכאורה, אך חזר על עצמו. ולמרות חומרת הדברים, הוחלט על העמתם לדין משמעתי של המפקדים והחיילים ותו לא. חרף הפסול שבמעשיהם, נאמר כי אין הצדקה לנקוט בהליכים פליליים.

האם אבן הבוחן הינה תוצאות המעשים? האם זוהי הדרך להילחם בתופעה פסולה שלא נעלמה למרבה הצער מהמציאות הצבאית? והיכן ההתייחסות לפגיעה הרגשית?

כל עוד קיים יחס סלחני כלפי העוברים על העבירות והאירועים הנ"ל אינם מטופלים כראוי במישור הפלילי, תוך הטלת ענישה מרתיעה על האחראים, רישום פלילי ארוך שנים ומתן משקל ראוי להשלכות המעשים על החיילים שנפלו קורבן, דומה כי לא יעלה בידי צה"ל, למרבה הצער, למגר תופעות פסולות אלה ולהעבירן מהעולם.

ובאשר ליוסי: הוא אזר אומץ והתלונן במצ"ח. לא נותר אלא לקוות כי החיילים האחראים אכן יטופלו במלא חומרת הדין לצורך הרתעת הרבים ומיגור התופעה, גם על מנת שיוסי ושכמותו לא יאלצו להדחיק את האירועים הקשים וימשיכו בשגרת חיי הצבא ובחיהם בכלל בתחושת ניצחון אישי ובידיעה שעם הגשת התלונה הם תרמו להעלאת המודעות בקרב מפקדים ובציבור לתופעה.

עו"ד ענבר קידר-ברוך, שותפה מייסדת במשרד פוגץ' קידר-ברוך המתמחה בייצוג נפגעי עבירה. שירתה בפרקליטות הצבאית, בין היתר כפרקליטת חיל הים ופיקוד העורף, ומשמשת במסגרת שירות מילואים כסניגורית צבאית וכיועצת משפטית במרכז הצה"לי מהו"ת, המעניק סיוע לחיילים נפגעי עבירות מין ואלימות במשפחה.